

6. Кравцова Т.М. Організаційно-правові проблеми удосконалення законодавства України про податковий контроль / Т.М. Кравцова // Науковий вісник Чернівецького університету. Правознавство. – 2004. – Вип. 227. – С. 92–96.

7. Литвинчук І.В. Податковий контроль: напрями удосконалення / І.В. Литвинчук, Н.М. Бурківська // Вісник ЖДТУ. – 2009. – №2:[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ztu.edu.ua/ua/science/publishing/visnik/>

8. Мельник В.М. Вплив адміністрування податків на ефективність податкової системи / В.М. Мельник // Науковий вісник НАДПСУ. – 2005. – №2. – С. 55–62.

9. Податковий кодекс України // Вісник податкової служби України, 2013. – №2–3. – 416 с.

10. Шевчук О.А. Податковий контроль: сутнісно-змістовні характеристики / О.А. Шевчук // Экономика и управление. – №4, 2011. – С. 90–96.

М.Д. БІЛИК,
д.е.н., професор, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана
В.К. ХЛІВНИЙ,
к.е.н., доцент, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Досвід і проблеми функціонування підприємств державного сектору в країнах ОЕСР та можливості його використання в Україні

У статті розкрито досвід управління підприємствами державного сектору в країнах ОЕСР, оцінено їхню кількість, вартість активів по паритету купівельної спроможності, співвідношення вартості активів ДП до ВВП, структуру власності, загальну ринкову капіталізацію, тип управління та запропоновано окремі напрями підвищення ефективності діяльності українських державних підприємств.

Ключові слова: державні та казенні підприємства, підприємства з державною часткою у статутному капіталі, моделі організації, функції власника, ефективність діяльності.

В статье раскрыт опыт управления предприятиями государственного сектора в странах ОЕСР, оценены их количество, стоимость активов по паритету покупательной способности, соотношение стоимости активов ГП к ВВП, структура собственности, общая рыночная капитализация, тип управления и предложены отдельные направления повышения эффективности деятельности украинских государственных предприятий.

Ключевые слова: государственные и казенные предприятия, предприятия с государственной долей в уставном капитале, модели организации функции собственника, эффективность деятельности.

This article is dedicated to experience of management in state companies in countries of organization in economic collaboration and development (OECD), evaluate their amount, cost of assets for purchasing power, ratio of the cost of assets of state companies to gross output, structure of property, total market capitalization, type of management. The Direction of increasing the efficiency in activity of Ukrainian state companies are suggested.

Keywords: state companies, companies with state share in authorized capital, models of organization the function of owner, efficiency of activity.

Постановка проблеми. В розвитку всіх компаній світу (за винятком «сімейних» підприємств) значну роль відіграє корпоративне управління. Воно є одним зі способів прийняття рішень. Від ефективності корпоративного управління багато в чому залежить стабільність усієї економічної системи, і зокрема підприємств державного сектору, який заслуговує особливої уваги.

Проблеми корпоративного управління державних підприємств із частками державної власності досліджувала організація економічного співробітництва й розвитку (ОЕСР) у 2005–2006 роках по 20 країнах [6]. Таке дослідження було зумовлено значною часткою державних підприємств в економіці окремих країн ОЕСР та їхнім впливом на загальні показники економічного розвитку; необхідністю корінного реформування державного сектору в умовах глобалізації й лібералізації; потребами належної реалізації прав власності; специфічними проблемами функціонування державних підприємств, які неможливо подолати, використовуючи тільки призначені для них інструменти управління; необхідністю поліпшення управління державними підприємствами.

Ознайомлення з результатами діяльності підприємств із часткою державної власності свідчить про їхню значну роль в економіці. У країнах ОЕСР вони забезпечують до 40% доданої вартості, близько 10% зайнятих, а в деяких з цих країн (не тільки в колишніх соціалістичних країнах) – до 50% ринкової капіталізації, хоча в окремих країнах ОЕСР, де в 80-ті й 90-ті роки були реалізовані масштабні програми приватизації, ці показники були суттєво нижчими. Однак і пі-

для реалізації вказаних програм державна власність зосереджена в стратегічних та інфраструктурних секторах, а вплив цих секторів на конкурентне середовище і ефективність економіки в цілому, як правило, є значним.

Функціонування підприємств з державною часткою пов'язано з рядом особливостей і проблем. Перша з них полягає в тому, що у багатьох європейських країнах державні підприємства захищені від двох основних загроз – поглинання і банкрутства. В цих країнах у багатьох випадках державні підприємства не підлягають звичайним процедурам банкрутства, а якщо й підлягають, то за порядком зареєстрованих на біржі компаній, тобто реально банкрутство настає рідко. Це зумовлено тим, що статус банкрута вимагає бюджетних коштів для здійснення капітальних інвестицій та реалізації програм розвитку. Крім того, слід підкреслити, що до останнього часу в цих країнах державні підприємства функціонували в галузях, захищених від конкуренції.

Важливим питанням є обґрунтування кола стратегічних підприємств. До його вирішення у країнах, що досліджувалися, підходять по-різному. Так, у колишніх соціалістичних країнах, наприклад і Росії та Україні, перелік стратегічних підприємств визначено лише з метою контролю фінансового стану та проведення превентивних заходів щодо запобігання банкрутству, в тому числі і в результаті зловживань нових власників. Підприємства не обов'язково мають містити частку державної власності, і держава не гарантує оперативного надання фінансових ресурсів для попередження банкрутства.

По-друге, стандарт в області обліку та розкриття інформації в державних підприємствах країн ОЕСР досягають не завжди рівня приватного сектору, а зорієнтовані швидше на вимоги громадського контролю над витратами.

Третьою важливою проблемою є в цілому нижча ефективність державних підприємств країн ОЕСР, оскільки вони виявилися заручниками фаворитизму і в результаті стали менш продуктивними, ніж приватні підприємства. Це доповнюється складнощами, зумовленими визначенням для державних підприємств цілей, оцінки результатів діяльності і майже автономним їх функціонуванням. Ця проблема багато в чому актуальна й для України. Через підприємства державної форми власності або з державною часткою в її статутному капіталі центральні та регіональні органи влади реалізують державне замовлення, що зумовлено необхідністю повнішого контролю над розподілом державних фінансових ресурсів й підвищенням ефективності державних витрат.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням проблем державних підприємств займалися такі зарубіжні і вітчизняні вчені, як В. Базилевич, Л. Баластрик, М. Білик, О. Василик, В. Венгер, П. Єщенко, В. Опарін, О. Рудченко, Дж. Стігліц, Л. Червова, В. Федосов та інші, які розглядали теоретичні та практичні аспекти трансформації державного сектору. Разом із тим залишаються проблемними питання щодо необхідної кількості державних підприємств, вартості активів по паритету купівельної спроможності, спів-

відношення вартості активів ДП до ВВП, структури власності, загальної ринкової капіталізації, типу управління (три основні моделі організації функції власника) організаційної моделі структур з управління державною власністю тощо.

Мета статті – розглянути стан вказаних проблем у країнах ОЕСР та визначити напрями підвищення ефективності діяльності ДП в Україні.

Виклад основного матеріалу. Слід підкреслити, що кількість підприємств із державною часткою власності у статутному капіталі країн ОЕСР є різною. Так, якщо в Канаді, Франції, Великобританії, Австрії, Японії, Швеції й Фінляндії їх число становило від 50 до 100, то у Греції, Нідерландах, Іспанії, Туреччині, Німеччині, Новій Зеландії, Кореї, Данії, Норвегії, Італії – від 25 до 50. Окрему підгрупу складають колишні соціалістичні держави – Чехія й Польща, де кількість державних підприємств є дуже великою, разом із казенними підприємствами вони складають понад 1000 підприємств [6].

Значні відмінності спостерігаються щодо вартості активів державних компаній у країнах ОЕСР. Якщо у Франції, Італії, Греції й Кореї вартість активів по паритету купівельної спроможності (ПКС) коливається від \$200 млрд. до 400 млрд., то в інших країнах – це менше \$100 млрд. (зокрема, у Фінляндії – близько 100, Чехії – 65, а в Польщі – 25) [6].

Для оцінки ролі і впливу державних підприємств на економіку важливим є співвідношення вартості активів по паритету купівельної спроможності з розмірами економік окремих країн. Найвищий рівень співвідношення вартості активів державних підприємств до ВВП характерний для Фінляндії, Словаччини й Швеції. Так, у Фінляндії цей показник становив 80%, Словаччині – 50, Швеції – близько 37%. Однак більш ніж у половини країн ОЕСР вартість активів відносно ВВП становить менше 20%.

Висока вартість активів у Фінляндії пояснюється високою інтернаціоналізацією в ній державних компаній. Провідні фінські компанії, у яких має місце частка держави, представлені великими міжнародними концернами. У середньому близько 10% усіх зайнятих в економіці Фінляндії працюють саме на таких підприємствах. Щодо зайнятості населення на державних підприємствах, то лідером виступає Чехія, де працює близько 13% від усіх зайнятих, тоді як у Словаччині лише 7% [1].

Значення показника – відношення виручки від реалізації до ВВП – найвищим, (близько 45%) мають місце у Фінляндії внаслідок включення іноземних операцій державних підприємств, тоді як у Словаччині й Туреччині цей показник перевищував лише 20%, а у таких країнах, як Греція, Франція, Швеція й Італія, він коливався від 12 до 15% [6].

Слід підкреслити, що у країнах ОЕСР державні компанії відрізняються також і за структурою власності. В середньому понад половина державних підприємств повністю належать державі, а в 20% цих підприємств – у держави знаходиться значний пакет акцій. У цілому в країнах ОЕСР майже три чверті державних підприємств або підконтрольні, або повністю належать державі, або знаходяться на умовах значної

участі у власності. Це особливо стосується таких країн, як Чехія, Нова Зеландія й Швеція. Навіть у країнах, де акції державних підприємств обертаються на біржі, значний їх пакет залишився у держави. Таким чином, державні підприємства певною мірою повинні додержуватися ринкової дисципліни, а держава – зберігати можливість впливати на них і відповідно бути зобов'язаною ефективно розпоряджатися своїми правами власника.

Важливим аспектом дослідження є ті державні підприємства, що зареєстровані на біржі. У країнах ОЕСР їх тільки 10%. Однак у розрізі окремих країн цей показник значно відрізняється. Він вищий за середній у Норвегії, Греції, Італії й Фінляндії, де кількість державних підприємств, зареєстрованих на біржі, становить від 20 до 25%, тоді як у країнах Бельгії, Словаччині й Великобританії взагалі відсутні державні підприємства, зареєстровані на біржі. В деяких країнах – Чехії, Новій Зеландії й Польщі – включено в лістинг лише від 2 до 3% державних підприємств [1].

На державні підприємства, що зареєстровані на біржі, приходить в середньому 15% загальної ринкової капіталізації, при цьому максимум (56%) демонструє Норвегія. Зрозуміло, що частка державних підприємств на ринках капіталу залежить не тільки від їхнього розміру, а й від масштабу національного ринку капіталу. Однак слід підкреслити, що роль підприємств державного сектору за окремими напрямками економічної діяльності є різною. Так, у багатьох країнах Центральної й Східної Європи, як і раніше, від 20–40% промислового виробництва припадає на частку державного сектору.

Заслужують уваги також вказані показники державних підприємств за межами ОЕСР. Так, у досліджуваній період у країнах Африки державні підприємства продукували близько 15% ВВП, 8% – в Азії й 6% – у Латинській Америці. Підраховано, що в усьому світі на частку державних підприємств усе ще припадає до 20% інвестицій та 5% робочих місць [6].

Слід підкреслити також, що різним є рівень підпорядкування державних підприємств центральним і місцевим органам влади. Наприклад, у Китаї центральному уряду підпорядковано лише 17 тис. державних підприємств, тоді як місцевим органам влади – 150 тис. підприємств і 1200 державних підприємств зареєстровані на Шанхайській і Шень-Чженьській фондових біржах, де представлені майже всі компанії з прямою або опосередкованою участю держави.

Оцінка частки підприємств щодо випуску продукції свідчить, що за випуском продукції та напрямками економічної діяльності в країнах ОЕСР переважають промислові підприємства. Так, лише в Індії нараховується 240 промислових підприємств, які випускають 95% вугілля, 66% нафтопродуктів, 83% природного газу, 32% готової сталі, 35% алюмінію й 27% усіх азотних добрив у країні. Тільки індійські залізничні забезпечують роботою 1,6 млн. людей і виступають найбільшим у світі комерційним роботодавцем [6].

Якщо оцінити частку державного сектору в економіці України, то він і дотепер залишається гоміоздким, хоча за числом

державних підприємств значно скоротився. Так, у підпорядкуванні органів виконавчої влади на 01.10.2011 знаходилося 3668 підприємств, у тому числі 2992 державних та казенних підприємств (без підприємств, що є суб'єктами природних монополій та підприємств, плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку у яких перевищує 50 млн. грн.); 676 становили підприємства, що є у складі національних компаній та державних акціонерних товариств, публічні акціонерні товариства, корпоративними правами держави яких уповноважені управляти міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, а також вісім підприємств що є суб'єктами природних монополій та підприємств, плановий розрахунковий обсяг чистого прибутку яких перевищує 50 млн. грн. [10].

Таким чином, нині в Україні держава все ще володіє дрібними пакетами акцій багатьох підприємств. Згідно з планами приватизації уряд України давно збирається позбуватися меншоритарних часток з метою скорочення кількості державних компаній, імовірно, до рівня європейських країн.

З метою скорочення державної власності та підвищення ефективності управління нею в Україні необхідно реалізувати такі заходи:

- істотно знизити частку державних підприємств в економіці (ВВП) країни із 40% у 2000 році до 15% у 2014 році;
- усі підприємства, за винятком невеликого числа стратегічно чи соціально значущих, приватизувати. З наявної кількості державних підприємств різного типу з різними функціями залишити невелику кількість державних підприємств, відібраних згідно зі стратегічним, соціальним та оборонним значенням;
- оптимізувати структуру державної власності шляхом ліквідації та реалізації майна непрацюючих збиткових державних підприємств; санації та оздоровлення діючих збиткових підприємств; приватизації або передачі в державне управління корпоративними правами діючих прибуткових підприємств;
- здійснювати управління стратегічно важливими підприємствами із застосуванням кращих світових практик менеджменту в межах державної холдингової компанії [11, с. 263].

У державній власності, на нашу думку, в Україні необхідно залишити тільки ті активи стратегічного значення, які відповідають чітко визначеному переліку критеріїв, а саме:

- 1) підприємство забезпечує державну безпеку України або її знаходження у приватній власності, створює істотні ризики безпеки, наприклад оборонні об'єкти та АЕС;
- 2) підприємство забезпечує соціальні потреби суспільства, які не можуть бути повністю задоволені приватними підприємствами, наприклад Укрпошта;
- 3) збереження підприємства у державній власності необхідно для створення вартості для України в довгостроковій перспективі, наприклад авіапром;
- 4) збереження підприємства у державній власності необхідно для підтримки конкуренції («природна монополія»), наприклад газо-, нафтопроводи, залізничні колії, Укренерго.

У майбутньому перелік критеріїв може бути переглянутий. За умов, що жоден з цих параметрів не є задовільним, уряд

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

повинен відмовитися від володіння активами в середньостроковій перспективі.

Активи, що залишаються у державній власності, мають бути передані в централізоване управління єдиному органу влади, за винятком незначного переліку державних активів виробничого сектору [11, с. 265].

Важливим аспектом дослідження державного сектору підприємств є тип управління. Так, у країнах ОЕСР умовно виділено три основні моделі організації функції власника: децентралізована (модель галузевого міністерства), змішана, або двоїста (модель двох міністерств), і централізована.

Найпоширенішою є перша модель управління організації функції власника. В 70–ті роки ХХ ст. децентралізована модель галузевого міністерства переважала у Чехії, Польщі й Угорщині до переходу цих країн до ринкової економіки. В ряді країн ОЕСР – Словаччині, Фінляндії й меншою мірою у Німеччині – ця модель існує й нині. Так, у Фінляндії на 50 державних підприємствах функцію власності практично здійснюють дев'ять різних міністрів. У Великобританії функція власності історично розподілена між більшою кількістю міністерств, а в цей час юридична власність передана дев'яти різним департаментам, міністерствам або управлінням.

Основні переваги та логіка децентралізації пов'язані з галузевим досвідом і можливістю проводити більш активну промислово-політичну. Однак з лібералізацією ринку переваги даної моделі зникли. Її основний недолік (і небезпека) полягає у складності відділення функції власності від інших функцій держави, зокрема від її регулюючої ролі та промислової політики. Слід також підкреслити, що складно визначити, хто управляє державним підприємством. Часто де-факто складається ситуація, що підприємством управляє міністерство, а не рада директорів підприємства.

Централізовану модель характеризує вагома централізація функції власності, коли більшість державних підприємств передаються одному міністерству або відомству. В більшості випадків у країнах – Данія, Нідерланди, Іспанія – це Міністерство фінансів, або у Норвегії й Швеції – Міністерство промисловості, у підпорядкуванні якого знаходяться най-

більш важливі державні підприємства. Зокрема, у Бельгії існує окреме Міністерство державних підприємств і державної участі. У ряді випадків створюється особливе, більш–менш самостійне відомство, яке підпорядковується, як правило, Міністерству фінансів (як у Франції).

Централізована модель найчастіше виникає в результаті реформ або створюється в процесі масової приватизації, як це мало місце в колишніх соціалістичних державах. У Польщі основна маса державних підприємств підпорядкована Міністерству казначейства, в якому виділяються окремі підрозділи (зі штатом більше 200 працівників), що відповідальні за приватизацію й корпоративне управління. Відносно велика кількість державних підприємств підпорядкована іншим міністерствам, зокрема Міністерству економіки й Міністерству інфраструктур, а також губернаторам провінцій (регіональним органам влади).

Незважаючи на відмінності щодо кількості підприємств і моделей державного управління, загальним для них є безпосереднє проведення національних реформ; у тому числі в контексті євроінтеграції.

Важливим аспектом щодо управління державною власністю є вибір організаційної моделі. У світовій практиці існує декілька організаційних моделей структур з управління державною власністю (див. табл.).

Як видно з таблиці, виділяються три основні моделі структур з управління державною власністю – це державна холдингова компанія, фонд та спеціальний підрозділ. При виборі організаційної моделі потрібно враховувати специфіку функціонування підприємств у конкретній країні.

В Україні управління активами, що знаходяться у державній власності, доцільно здійснювати через єдину Державну холдингову компанію, що дозволить:

- залучати до складу ради директорів й правління компанії незалежних успішних менеджерів світового рівня з приватного сектору з метою здійснення керівництва субхолдинговими структурами;
- знизити корупцію через мінімізацію непрозорого залучення державних службовців в управлінські та фінансові рішення з управління активів;

Організаційні моделі структур з управління державною власністю

| Організаційні моделі | Характеристика |
|------------------------------|---|
| Державна холдингова компанія | <ol style="list-style-type: none"> 1. Державна холдингова компанія, яка володіє й управляє державними підприємствами та підприємствами з державними корпоративними правами. 2. У холдинговій компанії діє відносно незалежна рада директорів, члени якої призначаються відповідним міністерством чи урядом. 3. Більше можливостей для переміщення капіталу та інших видів активів між компаніями в структурі холдингу. 4. У межах холдингової компанії діє чіткий поділ між керівництвом підприємства і державними чиновниками вищого рівня |
| Фонд | <ol style="list-style-type: none"> 1. Організаційно–правова форма фонду відповідає вимогам законодавства кожної країни та юрисдикції, визначає принципи роботи фондів. 2. Робота фонду здійснюється під керівництвом повністю незалежної ради директорів, однак система оподаткування та правила звітності відрізняються від систем, що діють для холдингових компаній |
| Спеціальний підрозділ | <ol style="list-style-type: none"> 1. Власна урядова структура зазвичай створюється для управління існуючим портфелем державних підприємств. 2. Такий підрозділ, як правило, підпорядковується міністру економіки |

– встановити чіткі правила управління зі зрозумілим і прозорим розмежуванням відповідальності всередині структури холдингу;

– інституціоналізувати, накопичити та поширити компетенції управління державними активами за рахунок формування єдиного центру з методологічною роллю;

– сформувати ефективну систему мотивації, орієнтовану на створення довгострокової акціонерної вартості, через механізми, які доказали ефективність управління у приватних корпоративних структурах;

– попередити спонтанне політичне втручання у діяльність державних підприємств під управлінням холдингу.

Вибір організаційної моделі з управління державною власністю зумовлює необхідність обґрунтування кількості ключових цілей Державної холдингової компанії [11, с. 267].

Слід підкреслити, що у формуванні моделі управління підприємством значну роль відіграють такі сутнісні характеристики реформ:

– по-перше, намагання реформ відокремити функцію власності від інших функцій держави, наприклад промислової політики або регулювання;

– по-друге, сприяння централізації функції власності більшій єдності й послідовності політики відносно власності. Створене у Великобританії Державне акціонерне управління з метою забезпечення більш централізованого і послідовного підходу до функції державної власності. Це допомагає реалізувати єдині рекомендації відносно розкриття інформації, формування рад директорів підприємства або винагороди виконавчого керівництва, а також певною мірою уніфікувати практику різних міністерств у цій області, як, наприклад, представництво в радах директорів;

– по-третє, надання централізацією важливої підмоги в розробці фінансової звітності про державну власність. До країн, що встановили високі стандарти загальної й агрегованої звітності по державних підприємствах, відносяться ті, які вже централізували або централізують функцію власності (Швеція, Франція й Норвегія).

Оцінюючи доцільність реформ, вважаємо, що найоптимальнішим варіантом була реформа у Великобританії, де у 2003 році засновано Державне акціонерне управління. Останньому були передані виконавчі функції – представництва держави як акціонера підприємств Міністерства торгівлі й промисловості (Королівська пошта й ін.), двох підприємств британського казначейства (Королівський монетарний двір і Parntershipsw-uk), одного підприємства Міністерства міжнародного розвитку та ряду транспортних підприємств. У цій моделі державне акціонерне управління як активний акціонер зобов'язане: формулювати поточні й перспективні цілі підприємства; затверджувати стратегію й стежити за її реалізацією; призначати в раду директорів фахівців необхідної кваліфікації.

У процесі моніторингу ефективності функціонування державних підприємств важливу роль відіграють параметри

контролю. Для Державного акціонерного управління параметрами є:

1) позитивна віддача кожного підприємства на вкладені інвестиції та окупність вартості капіталу;

2) зростання вартості основного державного портфеля акцій цих підприємств на 1 млрд. фунтів стерлінгів за три роки.

Реалізація вищезрозглянутої моделі могла б бути ефективною й для України, особливо на рівні тих суб'єктів господарювання, які одержали у власність значне число дрібних пакетів акцій, і в органах управління майном не мають необхідних фахівців. Залучення кваліфікованих фахівців із передпродажної підготовки могло б значно підвищити інвестиційну привабливість і забезпечити прозорість процедур оцінки та продажу державного майна.

У забезпеченні ефективного функціонування державних підприємств велике значення має участь директорів у радах.

Міжнародні експерти найбільше критикують постсоціалістичну практику участі державних представників у радах директорів. Оцінка ситуації в цій сфері, що має місце в країнах ОЕСР свідчить, що в цих країнах державу можуть представляти державні службовці з Міністерства управління власністю або галузевого міністерства, а також «зовнішні» особи із приватного сектора (учені, експерти та ін).

Чисельність представництва держави в раді директорів державних підприємств є різною. У деяких країнах представники держави у радах директорів державних підприємств взагалі відсутні. Такі країни, як Данія, Норвегія, Нідерланди й Великобританія, визнають централізовану модель організації власності відносно державних підприємств, які повністю належать державі. У цих країнах головного керівника підприємства призначають при участі держави.

У багатьох країнах у раді директорів державних підприємств представлені лише один або два представники держави, незалежно від її частки в цьому підприємстві. Це має місце у Швеції й Німеччині та більшості державних підприємств Фінляндії. У Великобританії держава не являється єдиним акціонером. В Італії на державному підприємстві безпосередньо міністр фінансів призначає одного члена ради директорів зі статусом спостерігача й без права голосу. У деяких країнах зі змішаною моделлю власності в раді директорів представлене кожне відповідальне міністерство. Наприклад, у Греції в раді директорів державного підприємства представлені Міністерство економіки й фінансів та галузеві міністерства.

В окремих країнах – Австрії, Чехії, Словаччині, Новій Зеландії, а також в Іспанії – представництво держави є пропорційним її власності, як, наприклад, на державних підприємствах з міноритарною участю.

Крім вказаних підходів держава може мати у раді директорів фіксований відсоток місць. Наприклад, у Франції на деяких державних підприємствах – це одна третина, а у Мексиці не менше 50%. В останньому випадку голова ради директорів має бути представником держави з державного відомства або міністерства, відповідального за функцію власності.

Важливою відмінною рисою рад директорів на державних підприємствах є ступінь їхньої незалежності. «Вирішальним фактором ефективного функціонування рад директорів є їхня незалежність. Ради директорів державних підприємств повинні мати самостійність і незалежність в здійсненні своїх обов'язків та бути вільними від повсякденного втручання з боку міністрів» [6].

В окремих країнах ОЕСР помітним є сильний політичний вплив на процес призначень, або через сам процес призначень, що включає складні політичні переговори між різними державними органами, або через пряме висування політичних кандидатів, що трактується як слабкість управління на державних підприємствах.

Наприклад, у Фінляндії одним із головних критеріїв при визначенні складу наглядових рад державних підприємств стала відносна підтримка парламентських партій, тому що «держава на початку 90-х років затвердила принцип, згідно з яким парламентські фракції партій, представлені в парламенті, призначають своїх представників у наглядових радах державних компаній».

На противагу цьому, наприклад у Норвегії, на державних підприємствах заборонена участь у радах директорів членів парламенту, міністрів або державних секретарів. Така ж практика має місце й у Німеччині за винятком державних секретарів, які можуть бути призначені до складу ради державних підприємств, якщо не є членами парламенту. Основні тенденції в корпоративному управлінні державними компаніями країн ОЕСР та рекомендації з удосконалення управління в українських компаніях з державною часткою зводяться до наступного.

Висновки

Отже у країнах ОЕСР і України компанії з державною часткою відіграють значну роль в економіці, що зумовлює необхідність в епоху глобалізації світових фінансових ринків і посилення конкуренції підвищення ефективності управління ними.

Першочергово необхідно удосконалити інструментарій статистичного спостереження в Україні за підприємствами з державною часткою, який нині не дозволяє здійснювати порівняльну оцінку їх діяльності та впливу в галузях.

Головним для України є забезпечення прозорості діяльності компаній, їх фінансового моніторингу й аудиту.

Проблеми захисту від банкрутства, господарського контролю й фаворитизму з боку держави, що має місце в країнах ОЕСР є не настільки актуальними в Україні. У більшості країн ОЕСР державі належить більша частина капіталу компаній з державною часткою, зростання кількості підприємств із мажоритарною часткою характерний і для України. Враховуючи завдання останньої програми приватизації в Україні з часом під контролем держави, швидше за все, залишаться підприємства з переважною часткою держави в капіталі, а їх число буде співставне з показниками окремих країн ОЕСР.

Оптимізувати структуру державної власності шляхом ліквідації та реалізації майна непрацюючих збиткових державних

підприємств; санації та оздоровлення діючих збиткових підприємств; приватизації або передачі в державне управління корпоративними правами діючих прибуткових підприємств;

Найперспективнішою й сучасною моделлю державного управління державними компаніями є централізована, де функції акціонера здійснює одне міністерство. Представниками держави в органах управління є професіонали в сфері фінансів, банківської справи й аудиту, а також фахівці за напрямками економічної діяльності.

У цілому в Україні реалізується модель централізації для нестратегічних підприємств, двоїста модель – для некомерційних підприємств і специфічна модель – для стратегічних, за участю державних службовців найвищих органів державної влади.

У державній власності, на нашу думку, в Україні необхідно залишити тільки ті активи стратегічного значення, які відповідають чітко визначеному переліку критеріїв

Важливим аспектом щодо управління державною власністю є вибір організаційної моделі. У світовій практиці існує декілька організаційних моделей структур з управління державною власністю: державна холдингова компанія, фонд, спеціальний підрозділ. В Україні управління активами, що знаходяться у державній власності, доцільно здійснювати через єдину Державну холдингову компанію.

Слід підкреслити, що невинуватим для України є значна участь державних службовців в органах управління, аналогічно з практикою Франції.

Важливим елементом підвищення ефективності діяльності рад директорів є залучення незалежних директорів. Останніми за практикою ОЕСР можуть бути й представники держави, що не є державними службовцями.

Одним з можливих варіантів залучення в ради директорів висококваліфікованих фахівців (незалежних директорів) є запрошення представників фінансових інститутів, кредитних організацій, що забезпечують найдешевшими інвестиційними й кредитними ресурсами українські державні компанії.

Підвищенню ефективності діяльності державних підприємств сприяло б формування державно-приватного партнерства (ДПП). Об'єднання ресурсів і потенціалу держави та бізнесу сприятиме підвищенню ефективності використання наявних ресурсів, розподілу ризиків між державним і приватним сектором та їх мінімізації.

Список використаних джерел

1. Баластрик Л. Ринкові трансформації державного сектора / Л. Баластрик // Вісник КНТЕУ. – 2001. – №1. – С. 147–151.
2. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств: [монографія] / М.Д. Білик. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 312 с.
3. Венгер В.В. Організація управління державними підприємствами: стан і перспективи / В. Венгер // Економіка України. – 2006. – №3. – С. 26–33.
4. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>

5. Ещенко П.С. Нова модель держави/ Ещенко П.С., Кваснюк Б.Є., Бірюков О.А. – Слов'янськ: «Печатный двор», 2002. – 142 с.
6. Менар М. Порівняльна доповідь по корпоративному управлінню. Підрозділ корпоративного управління, ОЕСР, 2005. – 130 с.
8. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Стігліц Дж.Е. – К.: Основи, 1998. – 854 с.
7. Нестерова А.Д. Государственное регулирование экономики: [курс лекцій] / Нестерова А.Д. – Калининград: – Калинингр. ун-т, 1997. – 63 с.

9. Червова Л.Г. Совершенствование управления государственным сектором промышленности / Л.Г. Червова // Управление экономикой переходного периода. Донецк: ИЭП НАН Украины, 2003. – С. 13–21.

10. Фонд державного майна України. Офіційний сайт. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua>

11. Фінанси підприємств: проблеми і перспективи. Том 1. Розвиток фінансів підприємств в умовах ринку. Монографія за редакцією д.е.н., проф. Білик М.Д. – К.: Вид-во ТОВ «ПанТот». – 335 с.

О.Г. ЗАГНІЙ,

к.е.н., с.н.с., Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України

Пріоритетні напрями модернізації виробничої інфраструктури

У статті проаналізовано теоретико–методологічні підходи щодо визначення поняття «інфраструктура», а також представлено пріоритетні напрями модернізації виробничої інфраструктури.

Ключові слова: інфраструктура, виробнича інфраструктура, інфраструктурний комплекс, модернізація, модернізаційні процеси, інерційний та інноваційний розвиток, пріоритетні напрями.

В статті проаналізовані теоретико–методологічні підходи до визначення поняття «інфраструктура», а також представлені пріоритетні напрями модернізації виробничої інфраструктури.

Ключевые слова: инфраструктура, производственная инфраструктура, инфраструктурный комплекс, модернизация, модернизационные процессы, инерционное и инновационное развитие, приоритетные направления.

The paper explores the theoretical and methodological approaches to the definition of «infrastructure», and presented the priorities of modernization of industrial infrastructure.

Keywords: infrastructure, industrial infrastructure, complex infrastructure, modernization, modernization processes, inertial and innovative development; priorities.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси, які відбуваються сьогодні в Україні, вимагають обґрунтування основних засад, ключових пріоритетів та економічних механізмів модернізації виробничої інфраструктури для забезпечення сталого розвитку економіки України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам становлення та розвитку виробничої інфраструктури приділяє увагу значна кількість науковців. Вивченню різних аспектів і тлумачення поняття «інфраструктура» як багатofункціональної та багатоаспектної системи, що забезпечує розвиток економіки, приділяється значна увага. Питанням розкриття сутності та визначенню складових елементів

інфраструктури присвячені праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як А. Андреева, П. Беленького, І. Белявського, Л. Борисова, В. Відяпіна, З. Герасимчук, О. Гордєєва, В. Красовського, І. Маєргойза, С. Носової, А. Пізенті, В. Полтеровича, П. Розенштейна–Родана, В. Стаханова, В. Федько, В. Хомаківської, О. Шубіна та інших.

Мета статті спрямована на визначення пріоритетних напрямів модернізації виробничої інфраструктури для забезпечення сталого розвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Перш за все слід визначитися з характеристиками та визначеннями самої інфраструктури, оскільки в науковій літературі й досі існує велика плутанина.

Інфраструктура розпадається на дві великі категорії: економічну (виробничу) та соціальну. Економічна включає в себе транспорт, зв'язок, енерго– та водопостачання. Соціальна – об'єкти освіти та охорони здоров'я; деякі експерти додають у неї також об'єкти культури й рекреації. Цей поділ є досить умовним, оскільки окремі елементи інфраструктури несуть у собі як економічні, так і соціальні риси. Наприклад, освітні установи зазвичай зараховують до соціальної інфраструктури, відіграють важливу роль у генеруванні людського капіталу, який, безсумнівно, є найважливішим економічним фактором зростання.

Існують два основних підходи до вимірювання інфраструктури: фізичний (або натуральний) та фінансовий (вартісний). Фінансові показники вимірюють акумульовані інвестиції або накопичений капітал у конкретних галузях інфраструктури (наприклад, вартість доріг, шкільних будівель або енергомереж). Натуральні показники вимірюють широкий спектр характеристик: довжину доріг із твердим покриттям, число класних кімнат у школах або кількість контейнерів, розвантажених одним портом. Оскільки єдиний натуральний індекс, що охоплює різні види інфраструктури, побудувати практично неможливо, на практиці натуральні показ-